

Kreiszné Hudák Emese

Fókuszban a családok – Hogyan alakulnak a születési adatok?

A versenyképesség és a gazdasági felzárkózás egyik kulcsfontosságú tényezője a humán tőke, amelynek mennyiségi jellemzőit alapvetően a demográfiai folyamatok határozzák meg. Korábbi tapasztalatok alapján csökkenő népességszámú társadalom mellett nem képzelhető el hosszú távon is sikeres gazdasági felzárkózás. Hazánkban több évtizedes trendet jelent a népesség létszámcsökkenése és idősödése, valamint a reprodukciótól elmaradó termékenységi ráta. Kedvező fejlemény, hogy a 2010-es években nőtt a termékenységi ráta, és 2020-ban 3,4 százalékkal emelkedett a születések száma. Cikkünkben áttekintjük a legfrissebb demográfiai adatokat, és olyan javaslatokat is megfogalmazunk, amelyek segíthetik a születési statisztikák további emelkedését.

A 2010-es években joggal került a figyelem középpontjába a demográfia, mint nemzetstratégiai kérdés. 2010 óta számos fontos családpolitikai döntés született, amelyek jelentősen növelték a családtámogatások körét, és ennek hatására nemzetközi összevetésben is magas szintre emelkedtek a magyar családtámogatási kiadások. Ezzel egyidejűleg a népesedéspolitikai tárgyú elemzések is gyakoribbá váltak, mint például a KINCS által közzétett 10+1 tény a 2010-es években gyermeket szült édesanyjakról című kiadvány. Az alábbiakban bemutatjuk a 2010-es évek folyamatait és a 2020. évi adatokat, kiegészítve azt az MNB korábbi kiadványaiban is megfogalmazott családbarát javaslatokkal. A javaslatok érintik egyrészt a jelenleginél korábbi családalapítás segítségét, másrészt a célzottabb családtámogatási rendszert és végül a családok mindennapi életének támogatását.

1. Demográfiai adatok Magyarországon

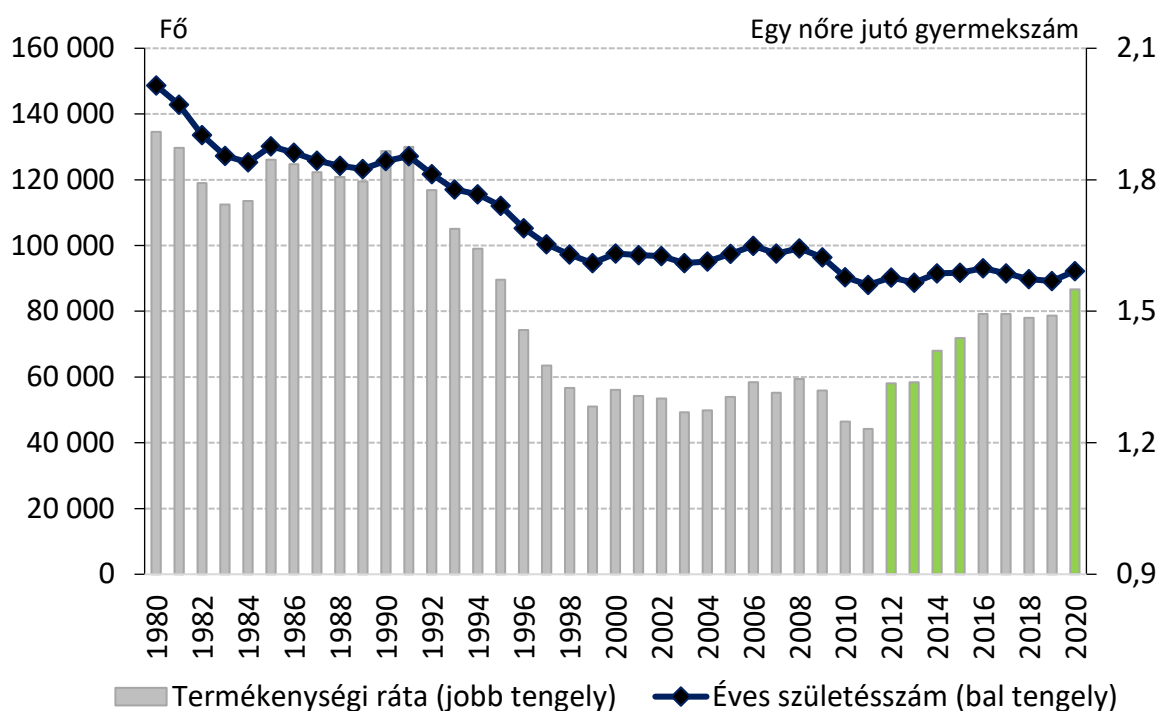
A magyar demográfiai folyamatok tekintetében több évtizedes trendet jelent a népességszám csökkenése és a reprodukciós szinttől elmaradó termékenységi ráta. Hazánkban az 1980-as évek eleje óta csökken a népesség létszáma. Ennek oka, hogy a születések éves száma a korábbi évtizedekhez képest olyan mértékben visszaesett, hogy nem képes ellentételezni a halálozások miatti létszámcsökkenést. Az 1970-es években még évi 150-195 ezer gyermek született Magyarországon, ami 1980-ra 149 ezer főre, a rendszerváltásig pedig 125 ezer újszülöttre mérséklődött (1. ábra). Az ezredforduló óta a születésszám egyik évben sem érte el a 100 ezer főt (KSH, 2021a).

Kedvező fejlemény, hogy a termékenységi ráta több évtizede tartó csökkenő trendje a 2010-es években megállt, és emelkedett a gyermekvállalási korban lévő nők termékenysége. A születési statisztikák 2011-ben voltak a legalacsonyabbak hazánkban: a termékenységi ráta 2011-ben 1,23-ot tett ki, míg a születések száma 88 ezer fő volt (1. ábra). A mutató 2012 és 2016 között jelentősen emelkedett, és 2016-ban már megközelítette az 1,5-es értéket. Ezt követően 2017 és 2019 között az egy nőre jutó átlagos gyermekszám 1,5 körüli értéken stagnált, amit a születésszám enyhe mérséklődése kísért. Utóbbit a szülőképes korú nők

létszámcsökkenése okozta: kevesebb potenciális anya a megelőző évekhez képest kevesebb gyermeket hozott világra azonos termékenységi szint mellett.

2020-ban a termékenységi ráta mellett a születésszám is jelentősen emelkedett. 2020 során 92.233 gyermek született hazánkban, ami 3040 gyermekkel, azaz 3,4 százalékkal több a 2019. évi értéknél (KSH, 2021b). A termékenységi ráta 2020-ra becsült értéke 1,55, ami 1995 óta a legmagasabb érték. A születési statisztikák emelkedését támogathatták a 2019 februárjában bejelentett Családvédelmi Akcióterv intézkedései is.

1. ábra: A születésszám és a termékenységi ráta alakulása Magyarországon, 1980-2020

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal

A népesség egyszerű reprodukciójához 2,1-es termékenységi ráta elérése és tartós fennmaradása szükséges. A termékenységi ráta 1978 óta nem éri el a népesség utánpótlását biztosító értéket hazánkban (KSH, 2020a). **A 2,1-es arányszám 2030-ig történő eléréséhez 110 ezerre kellene emelkednie az éves születésszámnak.** Figyelembe véve, hogy 2020-ban 92.233 újszülött jött világra, minden egyes évben +1800 fővel kell emelkednie a születésszámnak a megelőző évi értékhez képest a 110 ezres érték 2030. évi eléréséhez (korábban évente +2000 fővel számoltunk, de a születésszám 2020. évi emelkedése megnövelte a bázist). Ugyanakkor egy ilyen egyenletes ütemű születésszám-emelkedés megvalósulását egyre nagyobb mértékben nehezítheti a szülőképes korú nők létszámának csökkenése.

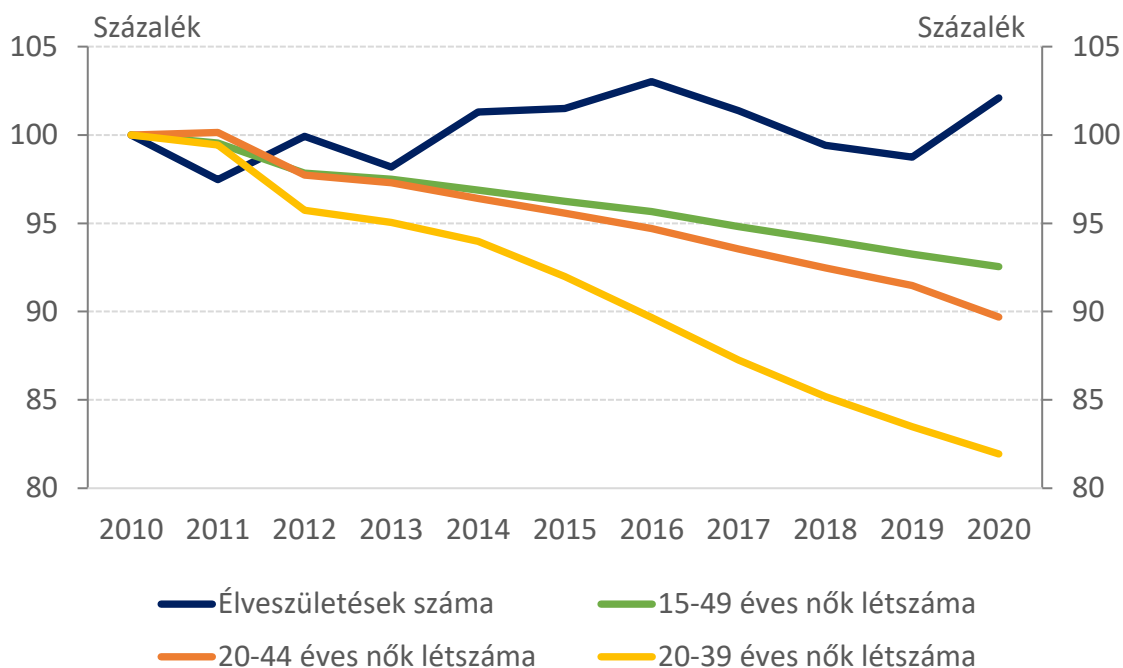
2. A 2010-es években gyermeket szült édesanyák főbb jellemzői

A 2010-es évek során jelentősen csökkent a gyermekvállalási korban lévő nők létszáma. 2010 és 2020 között a termékenységi ráta 24 százalékkal emelkedett, viszont ezzel párhuzamosan a születések száma mindössze 2 százalékkal növekedett, amit a szülőképes korú nők létszámának

jelentős csökkenése magyaráz. A 15-49 éves nők létszáma 7,5 százalékkal mérséklődött 2010 és 2020 között, ezen belül a 20-39 éves női korcsoportok létszáma 18 százalékkal csökkent az elmúlt tíz év során (2. ábra). A létszámcsökkenést az magyarázza, hogy az 1970-es évek második felében született nagy létszámú női évjáratok fokozatosan elhagyják a szülőképes kort. A korábbi évtizedekben megfigyelt magasabb éves születésszám hatása a szülőképes korú nők korszerkezetén is megmutatkozik. A KSH adatai szerint jelenleg a 41-45 éves női korosztályok létszáma átlagosan 85 ezer főt, a 36-40 éves nők korcsoportjainak létszáma átlagosan 67 ezer főt, míg a húszas éveikben járó nők száma már csak átlagosan 56 ezer főt tesz ki évjáratonként.

Emiatt kiemelt fontosságú lehet rövid távon azon 36-45 éves nők gyermekvállalásának támogatása, akik még szeretnének gyermeket szülni. A következő években ugyanis tovább folytatódik a magas létszámú női korosztályok szülőképes korból való kiáramlása, ami korlátot jelenthet a születésszám jövőbeli növekedése szempontjából. A 15-49 éves női korosztályok létszáma a 2020. évre becsült 2,2 millió főről 1,9 millió főre mérséklődhet 2030-ig, vagyis létszámuk 12 százalékkal csökkenhet a következő tíz év során (Eurostat, 2021).

2. ábra: Az élveszületések és a szülőképes korú nők létszámának aránya a 2010. évi értékhez képest (százalék, 2010=100)

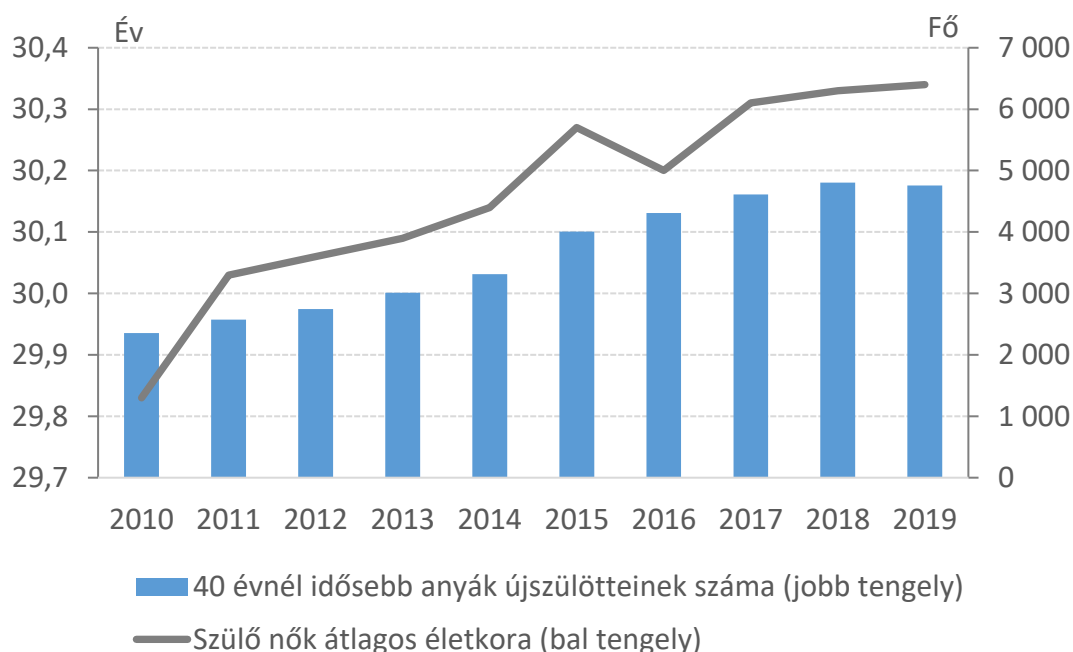

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal

A 2010-es években megduplázódott a 40 éves kor felett gyermeket vállaló édesanyák létszáma. 2010-ben 2354 gyermeket, 2019-ben már kétszer annyi újszülöttet hoztak világra a 40 év feletti nők (3. ábra). A 2010-es években kismértékben emelkedett a szülő nők átlagos életkora: 2010-ben 29,8 év volt, és 2017-ig 30,3 évre növekedett, azóta pedig ezen érték körül stagnál. Pozitív folyamat, hogy az utóbbi években jelentősen lelassult a gyermekvállalási kor

kitolódása (3. ábra). Az átlagos gyermekvállalási kor kitolódásában szerepet játszhat a lakhatás és az egyének egészségügyi helyzete is. Minél később jutnak hozzá a párok a gyermekvállaláshoz szükséges lakhatáshoz, annál rövidebb lesz a tervek megvalósulásához rendelkezésre álló termékeny évek száma (MNB, 2019). A fecskéház programok elindítása támogatni tudná a fiatal párok gyermekvállalását: egyrészt az üresen álló önkormányzati lakásokat lehetne bérbe adni fiatal párok számára meghatározott időtartamra, másrészt a program keretében új lakások építésére is sor kerülhetne (MNB, 2020). A gyermekvállalás tervezett időhöz képesti kitolódásának gyakran egészségügyi okai vannak. A gyermekvállalással kapcsolatos célzott szűrővizsgálatok bevezetése és a gyermekvállaláshoz kapcsolódó egészségügyi ellátásokban való nagyobb állami szerepvállalás hozzájárulhat az első gyermekek korábbi megszületéséhez.

3. ábra: A szülő nők átlagos életkora és a 40 évnél idősebb anyák újszülötteinek száma

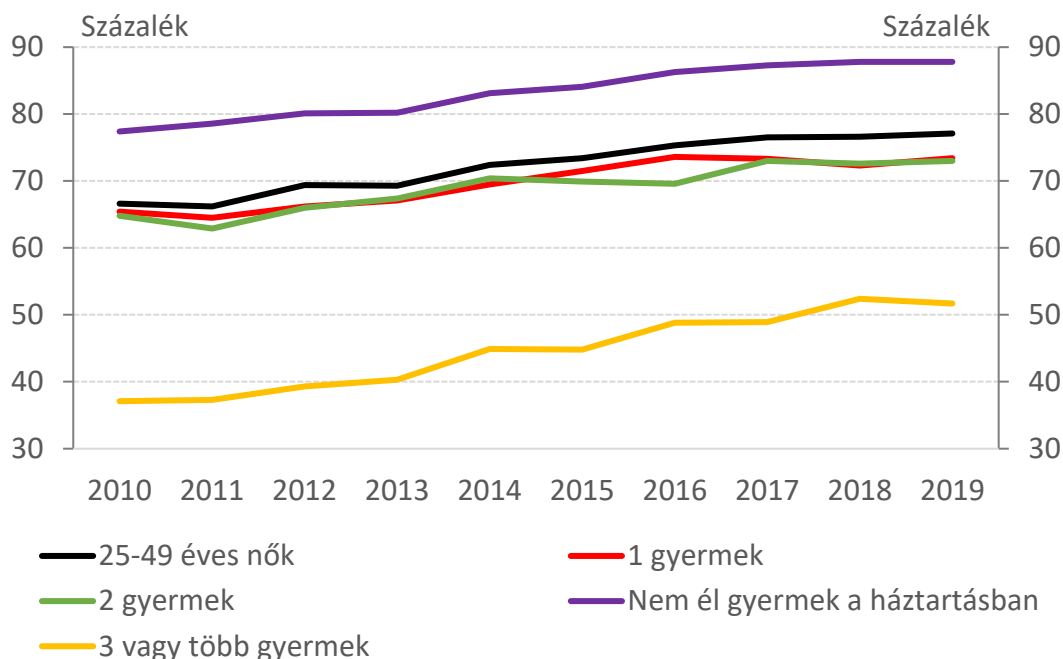
Forrás: KINCS (2020)

A 2010-es években emelkedett a harmadikként megszületett gyermekek aránya hazánkban. 2010-ben az éves születésszám 12,1 százaléka kapcsolódott harmadik gyermek születéséhez, 2019-ig 13,2 százalékra növekedett az arány (KINCS, 2020). Ebben szerepe lehetett a családi adórendszer 2011. évi bevezetésének is, amely három vagy több gyermek esetén kiemelt összegű, gyermekenként havi 33 ezer forint összegű adókedvezményt biztosít a nagycsaládosok számára. A harmadik gyermek megszületését ösztönözhetette még a Családi Otthontermelési Kedvezmény bevezetése, illetve a gyed extra is, amelynek keretében a következő gyermeket vállaló anya jogosult marad az idősebb gyermek jogán járó családtámogatásra is. Az adatok alapján kevesebb idő telik el a testvérek megszületése között: a házasságban élő párok esetében 4 évről 3,6 évre csökkent a gyermekek születése közötti átlagos idő 2010 és 2019 között (KINCS, 2020).

A gyermekgondozási ellátások közül a munkához kötött támogatások igénybevétele emelkedett a 2010-es években. 2011-ben mintegy havi 25 ezren, 2019-ben pedig már átlagosan havi 28 ezren vették igénybe a csecsemőgondozási díjat (csed), ami 13 százalékos létszámnövekedést jelent. A gyed extra bevezetésének hatására a gyermekgondozási díjat igénybe vevők átlagos havi létszáma a 2011. évi mintegy 88 ezer főről 104 ezer fő felé emelkedett 2019-ig (KINCS, 2020). A munkához kötött családtámogatások népszerűségét növelte egyrészt az anyák munkaerőpiaci részvételének emelkedése, másrészt a támogatások összegének növekedése is, mivel azok általában véve követik a bérnövekedés ütemét. A gyed maximális összege igazodik a minimálbér-emeléshez, a csed összege pedig 2021. július 1-jétől az anya munkabérének 70 százalékaról 100 százalékra emelkedik.

A kisgyermekes anyák foglalkoztatottsága folyamatosan emelkedik. A háztartásban élő gyermekek száma szerint a három vagy több gyermeket nevelő anyák munkaerőpiaci részvétele növekedett a legjelentősebben 2010 és 2019 között: 37,1 százalékról 51,7 százalékra emelkedett foglalkoztatási rátájuk. Emellett az egy- és két gyermeket nevelő anyák foglalkoztatási rátája is 8-8 százalékponttal emelkedett 2010 és 2019 között (4. ábra). Ehhez hozzájárulhatott a bölcsődei férőhelyek számának növekedése, valamint, hogy 2015-től a kisgyermekeknek 5 éves kor helyett 3 éves kortól kötelező óvodába járniuk.

4. ábra: A 25-49 éves nők foglalkoztatási rátája a háztartásban élő gyermekek száma szerint (százalék)

Forrás: KINCS (2020)

A meglévő gyermekek számának függvényében a következő gyermek megszületését eltérő családpolitikai ösztönzők tudják hatékonyan támogatni. Az első és a második gyermek megszületésére pozitív hatással van például az anya foglalkoztatottsága, a bölcsődei

férőhelyekhez való hozzáférés és a rugalmas foglalkoztatási lehetőségek elérhetősége (Hétfa, 2019). A kisgyermekes családok mindennapjait támogathatná a jövőben az atipikus foglalkoztatási formák nagyobb elterjedése, azaz a részmunkaidős álláshelyek létrehozása és állami támogatása (MNB, 2019), ugyanis a részmunkaidős foglalkoztatás lehetőséget biztosít a családi és a munkahelyi feladatok összehangolására. Kedvező hatást fejthet ki a családi adó- és járulékkedvezmény mértékének növelése a kedvezmények nemzetgazdasági bérnövekedés alapján megvalósuló indexálása által, mivel a kedvezmények összege – a kétgyermekesek kivételével – 2011 óta változatlan (MNB, 2020).

Emellett a bölcsődei férőhelyek számának növelését is folytatni szükséges. A 2019. februárban meghirdetett Családvédelmi Akcióterv célul tűzte ki, hogy 2022-ig 70 ezerre emelkedjen a férőhelyek száma. A KSH adatai szerint 2019-ben 48.702 bölcsődei férőhely működött hazánkban, és a bölcsődei férőhelyekhez való hozzáférést területi egyenlőtlenségek jellemezték (KSH, 2020b). További intézkedésekre lehet szükség a munkahelyi gyermekfelügyelet elterjedésének és a munkahelyi bölcsődék számának növekedése érdekében is.

Hivatkozásjegyzék

Eurostat (2021): Population on 1st January by age, sex and type of projection. Baseline projection.

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/proj_19np/default/table?lang=en

Letöltés ideje: 2021. január 25.

Hétfa Kutatóintézet (2019): Evaluation of Family Policy Measures and Their Impact on Fertility.

https://ec.europa.eu/hungary/sites/default/files/docs/hetfa_fertilitymodels_20190913.pdf

Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (2020): 10+1 tény a 2010-es években gyermeket szült édesanyjakról.

<https://www.koppmariaintezet.hu/hu/osszeshir/399-sajtokoezlemleny-magabiztosabban-vallalnak-gyermeket-a-magyar-edesanyak>

Központi Statisztikai Hivatal (2020a): A születések és a termékenység irányzatai és demográfiai jellemzői.

https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/szuletesek_termekenység/index.html

Letöltés ideje: 2021. január 25.

Központi Statisztikai Hivatal (2020b): A gyermekek napközbeni ellátása, 2019. Statisztikai Tükör, 2019. december.

<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/kisgyermnapkozbeni/gyermnapkozbeni19.pdf>

Letöltés ideje: 2021. január 25.

Központi Statisztikai Hivatal (2021a): Népeség, népmozgalom (1900–).

https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_wdsd001a.html

Letöltés ideje: 2021. január 25.

Központi Statisztikai Hivatal (2021b): Decemberben 7167 gyermek született, és 16 141 fő veszítette életét.

<https://www.ksh.hu/gyorstajekoztatok#/hu/document/nep2012>

Letöltés ideje: 2021. január 29.

Magyar Nemzeti Bank (2019): Versenyképességi Program 330 pontban.

<https://www.mnb.hu/letoltes/versenykepességi-program.pdf>

Magyar Nemzeti Bank (2020): A Magyar Nemzeti Bank 50 javaslata a koronavírus-járvány gazdasági hatásainak kezelésére.

<https://www.mnb.hu/letoltes/a-magyar-nemzeti-bank-50-javaslat.pdf>

„Szerkesztett formában megjelent a pénzcentrum.hu oldalon 2021. március 2-án.”